

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 351:354.1:327.8

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.10>

В. Т. Бондар

доктор філософії з публічного управління,
професор кафедри економіки, підприємництва, менеджменту
Київського міжнародного університету

СТРАТЕГІЧНІ НАРАТИВИ У СВІТОВОМУ МЕДІА ПРОСТОРИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено вивченню актуальних аспектів формування підходів державної політики з забезпечення інформаційної безпеки загальної системи національної безпеки України. Акцентовано на Доктрині інформаційної безпеки України (2017 р.), аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень (2016 р.) у частині забезпечення державних інституцій безпекового сектора необхідними висновками й практичними рекомендаціями щодо створення інформаційних повідомлень для реагування на антиукраїнські заяви у медіа та ЗМІ. Розглянуто основні поняття «стратегічний наратив» і «стратегічна комунікація», теоретичне обґрунтування цих термінів вітчизняними науковцями, їх застосування в інформаційній сфері. Досліджено звіт Атлантичної ради (США) від 2023 року на предмет антиукраїнських наративів, які поширювалися у світовому медіа просторі кремлівськими акторами упродовж 2014–2021 років, семидесяти днів напередодні широкомасштабного військового вторгнення, зокрема декількох днів до цього. Основну увагу приділено тематиці й контенту наративів, пов'язаною з цим динамікою їх публікацій.

У дослідженні застосовано структурно-функціональний та метод аналізу статистичних даних протягом визначених вище періодів часу, за допомогою яких виокремлені ключові інтегровані теми повідомлень, що стали об'єктом нашої уваги, вивчено їх окремі компоненти.

Предметом дослідження є сутність стратегічних наративів антиукраїнського спрямування у світовому медіа просторі і засобах масової комунікації, їх систематизація за змістом та темою. Новизна статті полягає у тому, що при обговоренні автор звертався до феномену стратегічних комунікацій, як одного із контрзаходів в рамках інформаційної безпеки.

Висловлено бачення комплексного вдосконалення державної інформаційної політики. Зроблено висновки щодо перспективних напрямів розвитку концептуальних підходів, теоретичних і практичних кроків, зазначено про актуальність подальших наукових розвідок дій зовнішніх акторів направлених на здійснення дестабілізуючого впливу на вітчизняний публічний простір.

Ключові слова: стратегічний наратив, стратегічна комунікація, публічні медіа, зовнішні актори, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. Повномасштабній російській агресії проти України передувала у світовому медіа просторі активізація кремлівських політичних акторів з генерування і поширення наративів направлених на підрив інформаційної безпеки нашої держави.

Якщо у межах вітчизняного інформаційного простору українська влада здійснювала ефективні цілеспрямовані заходи щодо обмеження доступу до створення шкідливого дискурсу за рахунок недопущення контролю національного етеру проросійськими та іншими деструктивно

налаштованими медіа колами, то за його межами цей напрям інформаційної політики потребує значної уваги і продовжує залишатися важливою складовою інформаційної безпеки України загальної системи національної безпеки. Слід брати до уваги не лише контент воєнних антиукраїнських заяв, а й надавати значення російській примордіальній полеміці «Руського міра» чи угорським іредентичним ідеям автономізувати окремі західноукраїнські території у руслі державної політики цієї країни, а також іншим негативним заклинам.

На нашу думку, реалізація зовнішньополітичних інтересів України в просуванні в західні публічні медіа повідомлень вигідного для нашої держави змісту з метою нейтралізації дестабілізуючого зовнішнього інформаційного впливу пов'язана з розвитком стратегічних комунікацій за рахунок модернізації механізмів державного управління. Інша актуальна потреба, це спільні зусилля державних інституцій на виявлення імовірних каналів через соціальні медіа та засоби масової комунікації з реалізації політичними зовнішніми акторами активних заходів або інформаційно-психологічних спеціальних операцій задля їх випередження, що потребує більш ґрунтовних підходів з координування стратегічних комунікацій між усіма державними стейкхолдерами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поява термінів «стратегічний наратив» та «стратегічні комунікації» в українському науковому й політичному дискурсі завдячує розробкам дослідників різних галузей науки і сфер державного управління.

На думку Г. Почепцова, місце ключового наратора та поширювача наративів повинно бути за державою, оскільки вони становлять основу побудови ідеології титульної нації, державотворення. Міждисциплінарний характер досліджуваної теми додають наукові праці у сфері міжнародних стратегічних комунікацій (Д. Дубов, Н. Зикун, Г. Карлюк, О. Литвиненко, В. Панченко, Г. Почепцов, Т. Сівак, Є. Тихомирова), соціальних комунікацій (А. Бессараб, Н. Зикун, Г. Піскорська, Л. Пономаренко, Л. Шутяк), теоретичних розробок (А. Баровська, Я. Верменич, Т. Дзюба, О. Діба, Д. Дубов, О. Курбан, О. Мандзюк, М. Ожеван, Г. Піскорська, Г. Почепцов, В. Савченко, М. Чеховська, Х. Юськів, Г. Яворська й ін). Втім, більш детальному дослідженню застосування зовнішніми акторами технік та прийомів змістовного конструювання нара-

тивів задля їх поширення через публічний медіа простір, що поза контролем української влади, відводилася недостатня увага. Цей факт й зумовив актуальність даної роботи.

Мета статті полягає у дослідженні антиукраїнських наративів у світовому медіа просторі упродовж 2014–2021 років і першої фази військової агресії, що були ініційовані політичними акторами проросійського походження. Звідси, науково-дослідницьке завдання, це – систематизація стратегічних наративів за їх змістом та тематикою з метою вироблення органами державного управління відповідних дієвих контрзаходів в рамках інформаційної безпеки загальної системи забезпечення національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. За М. Ожеваном: «Створення й розповсюдження «стратегічних наративів» перетворилися нині на засадничий різновид «стратегічних комунікацій»», які застосовуються в спеціальних операціях [1, с. 30]. До стратегічних наративів український дослідник відносить «засоби, до яких вдаються політичні актори, щоб сконструювати смисли та значення «великої політики», з цього слідує, що «вони організують поведінку політичних акторів на засадах відданості певним ціннісним системам, що утворюють «тіло» того чи іншого наративу» [там само]. Погоджуємося з автором, це розкривається у тому смислі, що підготовка агресора до активної фази військового вторгнення на територію України проявилася в активізації антиукраїнської риторики в світових ЗМІ і соціальних медіа. З боку проросійських політичних акторів у використанні третіх юрисдикцій для компрометації самої ідеї України як незалежної країни на основі нібито неспроможності будувати українську національну державу.

Продовжуючи обговорення теоретичних засад, звертаємося до Г. Піскорської, яка розуміє під стратегічним наративом сукупність пов'язаних історій з минулого, сучасного і майбутнього, створені для управління прийняттям цільових аудиторій й спрямовані на досягнення стратегічних цілей, звертаючись до емоцій, цінностей, архетипів свідомості [2]. Дещо відрізняється підхід М. Чеховської, яка описує стратегічний наратив як пов'язані між собою історії (або одна історія), які виходять з реальних подій значення і роль яких модифікується, що має чітку та логічну доказову базу, спрямовану на формування подальшого світогляду і поглядів потенційних отримувачів [3]. На нашу думку, синергетичний

ефект запропонованих дослідницями дефініцій проявляється у наявності певною мірою доказової бази при конструюванні історій за умови вмонтування аксіологічних компонентів притаманних цільовій аудиторії.

Поняття «*стратегічний наратив*» в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень (2016 р.) розглядається у контексті необхідності забезпечення державних стейкхолдерів, насамперед у секторі безпеки і оборони, в настановних документах з питань практичного втілення стратегічних комунікацій, методичних розробок, протоколів тощо з предмету контенту, порядку та методів комунікацій задля вироблення стратегічного наративу. А, його формування й використання визнається одним із ключових питань. Він є: «осьовим контентним елементом всієї інформаційної діяльності держави і на його утвердження в цільових аудиторіях (внутрішніх чи зовнішніх) і спрямовується діяльність всіх комунікативних можливостей держави» [4]. Доктрина інформаційної безпеки України (2017 р.) містить значення поняття: «*стратегічні комунікації* – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави»; «*стратегічний наратив* – спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію» [5]. Вочевидь, що розробники даного програмного документу сприймають обидва поняття як невід'ємні інформаційні технологічно пов'язані заходи держави для здійснення вигідного впливу на визначений сегмент публічного простору, у руслі обговорених нами вище теоретичних напрацювань.

За дослідженням у «Війна наративів» опублікованого в лютому 2023 року Атлантичною Радою (США) [6], упродовж 2014–2021 років у результаті аналізу **дев'яти тисяч** фактів дезінформації проти України було відібрано **367** публікацій в проросійських інформаційних джерелах (усього чотирнадцять: Известия, РИА Новости, ТАСС, Интерфакс, Российская газета, Комерсант, Ведомости, РБК, Газета.ру, РТ, Лента, Regnum, Независимая газета, Взгляд), що можна систематизувати за **36** ключовими стратегічними наративами. У Таблиці 1 представлено гістограму за змістом наративів.

Вивчення даних Табл. 1 показує, що серед домінуючих наративів, такі **три**: «*Українська армія та волонтери жорстокі*»; «*Україна перетворилася на неспроможну державу після зближення з Європою*»; «*Українці нацисти*». Заяви про «жорстокість українців», «українці нацисти», «перетворення України на неспроможну державу після зближення з Європою», на нашу думку, мають на меті принизити громадян України, жалкувати з приводу незалежності держави, виконувати формуючу функцію по відношенню до російської цільової аудиторії у напрямі ескалації відносин між країнами.

З приводу тематичного спрямування, з усього **30**-ти найпоширених тем виокремлюємо **дві** ключові: перша пов'язана з *конфліктом* («військова» – 45; «війна» – 20; «зброя масового знищення» / «тероризм» – 18 повідомлень); друга – торкається *нацизму* (42 повідомлення). Більш детально, з тематики наративів представлено у Таблиці 2.

Аналіз змісту наративів протягом семидесяти днів до активної військової фази свідчить, що найбільш поширені статті були на інтегровані теми: «*Росія у пошуках миру*», 2201 стаття, Табл. 3; «*Росія має моральні зобов'язання захистити безпеку у регіоні*» – 2086, Табл. 4; «*Україна є агресивною*» – 1888, Табл. 5.

За лічені дні до вторгнення антиукраїнські наративи, які з'явилися у світовому медійному просторі на тематику з акцентом на виправдання ескалації і переходу до наступної фази конфлікту, були такі:

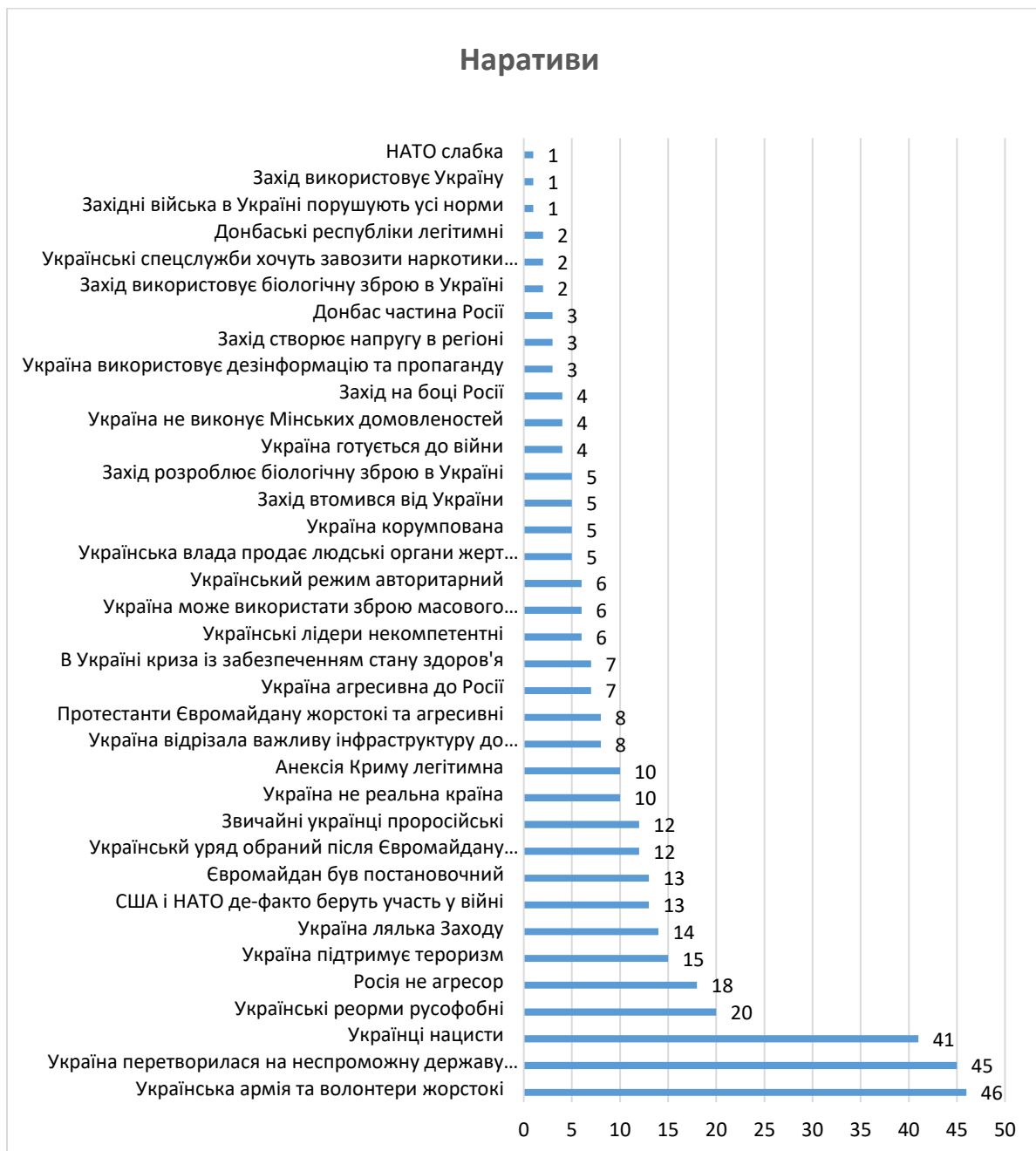
1. Вимоги Росії щодо надання гарантій від НАТО та США (Russia Issues List of Demands It Says Must Be Met to Lower Tensions in Europe, "Guardian, **Dec. 17, 2021**, <https://www.theguardian.com/world/2021/dec/17/russia-issues-list-demands-tensions-europe-ukraine-nato>).

2. Звинувачення України в обстрілі дитячого садка в Луганську (Народная милиция ЛНР, Срочное заявление официального представителя НМ ЛНР старшего лейтенанта Филиппоненко И.М., Telegram, **Лют. 17, 2022**, <https://t.me/millnr/7122>).

3. Захоплення польськокомовних диверсантів ЗСУ, які мали намір підірвати ємкості хлору у Горлівці (Liveuamap (@liveuamap), Twitter, **Лют. 18, 2022**, <https://twitter.com/Liveuamap/status/1494648104850755594>).

4. Оголошення сепаратистами про евакуацію цивільного населення Донецька та Луганська (Экстренное обращение Главы ДНР

Гістограма наративів, число

Складено автором за даними Атлантичної Ради [6]

Дениса Пушилина в зв'язі з резким обостренням воєнної ситуації, **Лют. 18, 2022**, <https://denis-pushilin.ru/news/ekstrennoe-obrashhenie-glavy-dnr-denisa-pushilina-v-svyazis-rez-kim-obostreniem-voennoj-situatsii>).

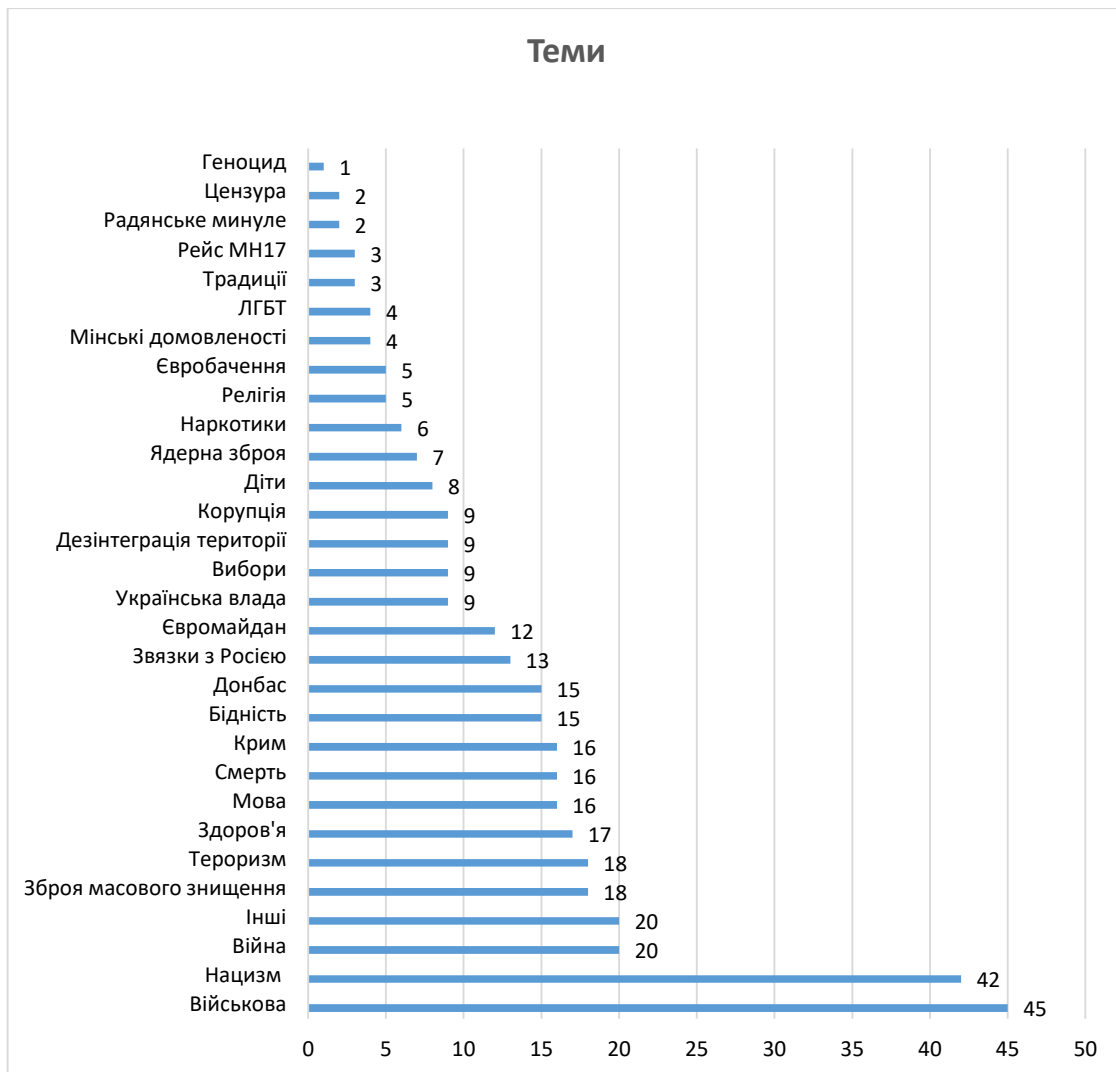
5. Підписання Путіним декрету про визнання незалежності ДНР та ЛНР (Russia Calls on Other Countries to Recognize DPR and LPR Independence – Ministry, TASS, **Лют. 22, 2022**, <https://tass.com/politics/1408385>).

6. Заклики представників ДНР та ЛНР до Путіна допомогти протистояти агресії з боку України (LPR, DPR Heads Call on Putin to Help Repel Kiev's Aggression – Kremlin, TASS, **Лют. 23, 2022**, <https://tass.com/politics/1409091>).

Окремо про тему Будапештського меморандуму, що обговорювалася в українському медіа просторі з часу очевидного нарощування військ РФ на кордоні з Україною на предмет його дієвості чи можливої денонсації Україною.

Таблиця 2

Гістограма тематики наративів, число

Складено автором за даними Атлантичної Ради [6]

Таблиця 3

Наративи «Росія у пошуках миру»

Складено автором за даними Атлантичної Ради [6]

Таблиця 4

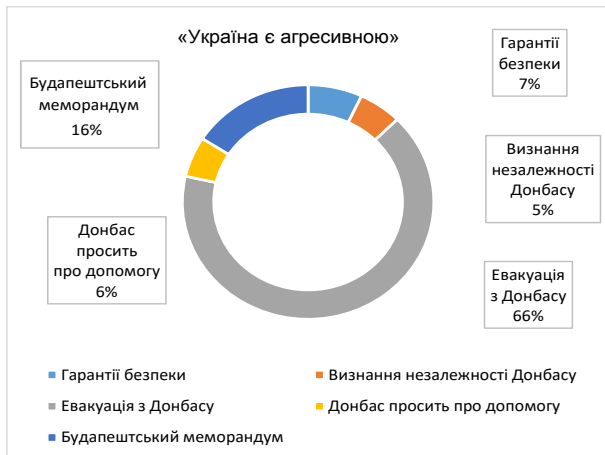
Наративи «Росія має моральні зобов'язання захистити безпеку в регіоні»

Складено автором за даними Атлантичної Ради [6]

Таблиця 5

Наративи «Україна є агресивною»

Складено автором за даними Атлантичної Ради [6]

До якої також звертався Президент України під час Конференції з безпеки у Мюнхені **19 лютого 2022** р. З наведених у таблицях даних слідує про активізацію конструювання і поширення проросійськими акторами наративів з цієї проблематики.

Фіксуємо коливання змісту наративів. **Зниження** динаміки використання компоненту: «Гарантії безпеки» на **91%**; «Визнання незалежності Донбасу» – **64%**. **Зростання** інтенсивності компонентів: «Евакуація з Донбасу» – **94%**; «Будапештський меморандум» – **16%**. Майже без зміни залишився компонент «Донбас просить про допомогу».

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи зроблений вище аналіз, зазначаємо:

– Доцільно й надалі вдосконалювати державні концептуальні підходи, спираючись на існуючу нормативно-правову базу, стратегічні і програмні документи з урахуванням особливостей діяльності та специфіки завдань державних стейкхолдерів у сфері забезпечення інформаційної безпеки загальної системи національної безпеки України;

– Феномен «стратегічний наратив», «стратегічні комунікації» потребує подальших теоретичних і практичних досліджень у напрямі вдосконалення понятійно-категоріального апарату, розробки настановчих порад й методичних матеріалів з підготовки кадрів корпусу державних службовців, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;

– Актуальні подальші наукові розвідки щодо ролі політичних зовнішніх акторів на предмет їх впливу на систему інформаційної безпеки України, модернізації механізмів державного управління для нейтралізації деструктивних дій відносно вітчизняного публічного простору.

Список використаної літератури:

1. Ожеван М. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. *Стратегічні пріоритети / Стратегічні комунікації*. № 4 (41). 2016. С. 30–40.
2. Піскорська Г. Український стратегічний наратив: пошук практичних рішень. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3862/3522 (дата звернення 08.06.2023).
3. Чеховська М., Рагнев А. Стратегічний наратив у системі стратегічних комунікаційс. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/5_2018/part_2/7.pdf С.32-37 (дата звернення 08.06.2023).
4. Дубов Д. «Стратегічний наратив»: до проблеми реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій в Україні. Аналітична записка. Київ : НІСД, 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/strategichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi> (дата звернення 08.06.2023).
5. Указ Президента України № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення 08.06.2023).
6. Narrative Wars. Atlantic Council, 1030 15th Street, NW, 12th Floor, Washington, DC 20005, February 2023.

Bondar V. T. Strategic narratives in the world media arena: challenges for Information Security of Ukraine

The article is devoted to the study of topical aspects of formation of approaches of State policy on ensuring information security of the general national security system of Ukraine. With emphasis on the Doctrine of Information Security of Ukraine (2017), the Analytical Note of the National Institute for Strategic Studies (2016) regarding the provision of State security sector institutions with the necessary conclusions and practical recommendations for the creation of information messages for reacting to anti-Ukrainian statements in the world media arena and mass communications. The basic concepts of “strategic narrative” and “strategic communication”, theoretical substantiation of these terms by domestic scientists, their application in the information sphere are considered. Studied the Report of the Atlantic Council (USA) dated by 2023 for anti-Ukrainian narratives, which spread in the world media by the Kremlin actors during 2014–2021, seventy days before the large-scale military

invasion, including a few days before. The main attention is paid to the subject matter and content of narratives, dynamics related to their publications. The study applied structural-functional and method of analysis of statistics over the periods specified above, by which key integrated topics of messages that have become the object of our attention were identified, their individual components have been studied. The subject of the study is the essence of strategic narratives of anti-Ukrainian direction in the world media arena and mass communication, their systematization in content and topic. The novelty of the article is that in the discussion the author appealed to the phenomenon of strategic communications as one of the countermeasures within the framework of information security. The vision of a comprehensive improvement of state information policy was expressed. Conclusions have been made on the promising directions of development of conceptual approaches, theoretical and practical steps, indicating the relevance of further scientific intelligence of the actions of external actors aimed at carrying out destabilizing influence on the domestic public arena.

Key words: *strategic narrative, strategic communication, public media, external actors, information security.*